

СЕМАНТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ

М. В. БОСОВСЬКА, кандидат економічних наук
(Київський національний торговельно-економічний університет)

Анотація. У статті визначено, що формування кластерних структур є пріоритетним напрямом розвитку економіки знань та інформації. Обґрунтовано необхідність поглиблення досліджень наукової проблеми розроблення туристичних кластерів. Мета статті – на основі узагальнення наукових здобутків загальнотеоретичного та прикладного характеру сформулювати авторський теоретичний підхід до розуміння сутнісно-змістового, функціонального та структурного наповнення кластерної взаємодії. Розроблені теоретичні засади кластерної взаємодії суб'єктів туристичної діяльності слугуватимуть передумовою формування ефективних систем управління кластерним розвитком учасників та дозволять у подальшому розробляти та формувати дієві механізми реалізації кластерних ініціатив в економіці.

Ключові слова: інтеграція, інтеграційний механізм, кластер, туристичний кластер, кластерна модель, концепція кластера, синергія.

Туристичні кластери посідають домінуюче і пріоритетне місце серед феноменів і явищ, що визначають сучасний формат розвитку інтеграційної взаємодії суб'єктів туристичної діяльності. Практика туристичного бізнесу свідчить, що саме в умовах розвитку кластерних систем підприємства мають змогу сформувати унікальні компетентності, оптимально використати ресурсний потенціал і стратегічні можливості, отримати синергетичні та мультиплікативні економічні вигоди. За умов, що склалися, розвиток кластерних відносин вважається одним із найперспективніших форматів інтеграційної взаємодії економічних суб'єктів і зумовлює теоретичне поле сучасних наукових досліджень. Отже, необхідно змістовно обґрунтувати концептуальний базис розвитку туристичних кластерів.

Проблематика формування кластерів є об'єктом досліджень у наукових розробках як українських, так і зарубіжних авторів. Зокрема М. Портер, якого вважають основоположником кластерної теорії, основними учасниками кластерів вважає взаємопов'язані спільною діяльністю та територіальним розміщенням компанії [1, с. 206–207]. Е. Лоурен Янг обмежив масштаб учасників кластерної взаємодії лише компаніями, що розміщують-

ся поруч [2, с. 45]; а Н. Семенова – виробничо спорідненими підприємствами [3]. Т. Роеландт, П. Хертог учасниками кластера вважав лише ті суб'єкти господарювання, що пов'язані один із одним у межах ланцюга створення даної вартості [4]. В. Войнаренко до складу кластерів правомірно зарахував органи місцевої влади на регіональні наукові установи [5, с. 74]. Найбільш широкий підхід з позиції складу учасників запропонувала проф. Л. І. Федулова, яка у структурі учасників виокремила основні (постачальники, виробники й ін.) та пов'язаних із ними організації (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії) [6, с. 115]. Заслужують на увагу і приклади підходи до сутнісно-змістовного наповнення відносин у межах кластерної системи. Наприклад, Б. Ващура ключовими учасниками туристичних кластерів визначив суб'єктів туристичної діяльності та супутніх галузей [7, с. 256–258], І. Швець – виробників туристичного продукту [8], Л. Гантажевська – постачальників базових і додаткових послуг із метою створення туристичного продукту, спеціалізовану туристичну інфраструктуру та локальні ринки праці [9]. Однак попри існування значного наукового доробку в цьому напрямі, слід констатувати

ти відсутність єдиного та загально визнаного підходу до розуміння кластера як складного економічного феномена взаємодії економічних суб'єктів. Критичне опрацювання праць зазначених авторів дозволило нам окреслити ряд дискусійних і нерозв'язаних проблем, пов'язаних із семантичним наповненням кластерної системи як різновиду інтеграційного процесу.

Мета статті – розроблення авторського теоретичного підходу до семантичного напов-

нення кластерної системи, визначення його структурних, сутнісно-змістовних і функціональних аспектів кластерної взаємодії.

На думку автора, структура туристичного кластера повинна включати необхідні сектори (групи підприємств), які забезпечать ефективне функціонування кластера та результативно реалізують взаємозв'язки для формування якісного кінцевого туристичного продукту. До складу туристичного кластера входять (рис. 1):

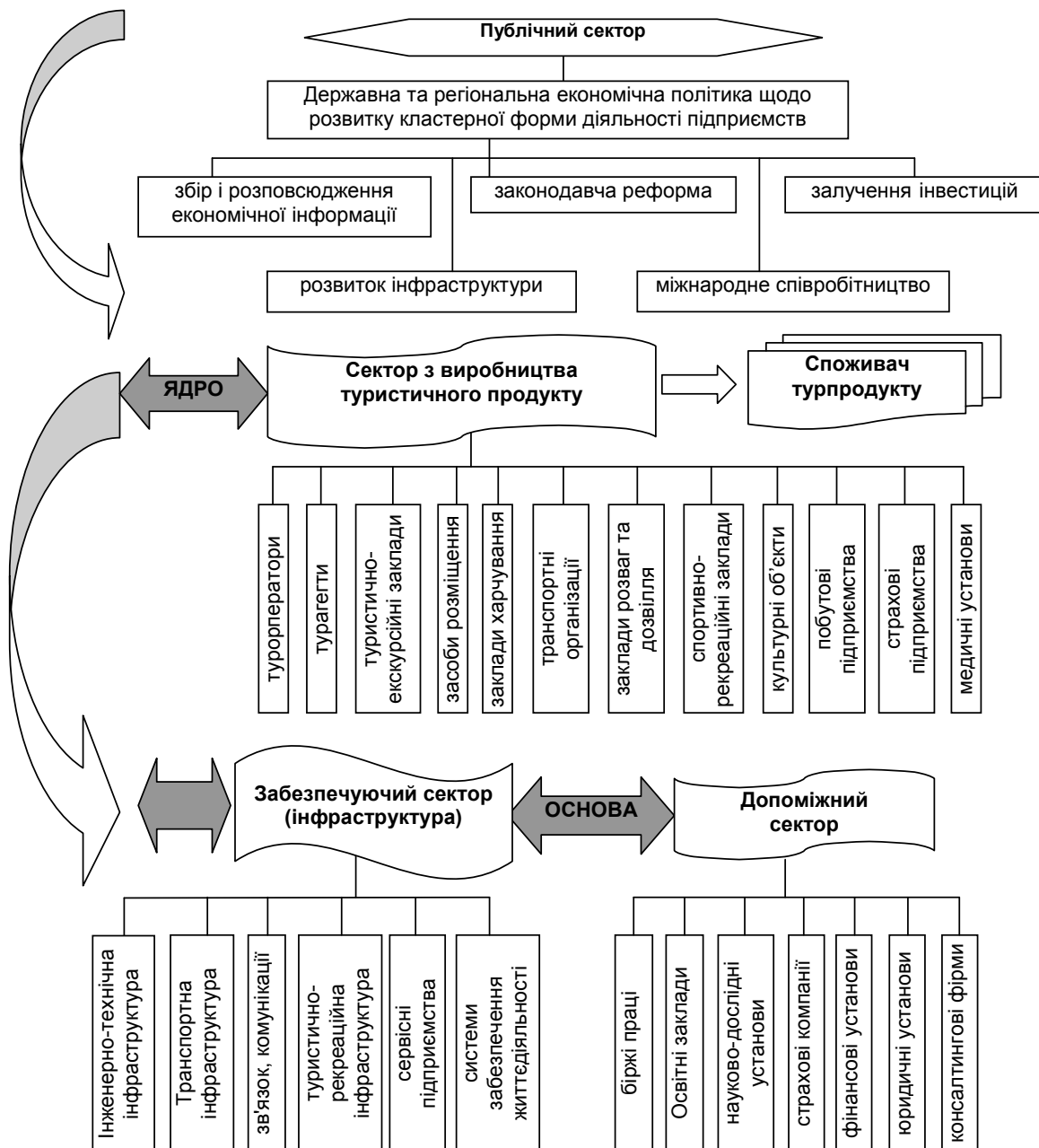

Рис. 1. Семантична модель туристичного кластера (розроблено автором)

• публічний сектор (державні та місцеві органи влади, громадські організації), основним функціональним призначенням якого є створення сприятливих зовнішніх умов для кластерного розвитку туристичних дестинацій на основі розроблення реалізації політики; створення інституційної та правової основи розвитку кластерних систем; забезпечення умов для розвитку регіональної туристичної

інфраструктури та залучення інвестицій; стимулювання міжнародного співробітництва у галузі туризму;

• сектор з виробництва та реалізації туристичного продукту, учасниками якого є суб'єкти туристичної діяльності (туристичні оператори, туристичні агенти, туристично-екскурсійні та курортно-оздоровчі заклади, підприємства готельного та ресторанного біз-

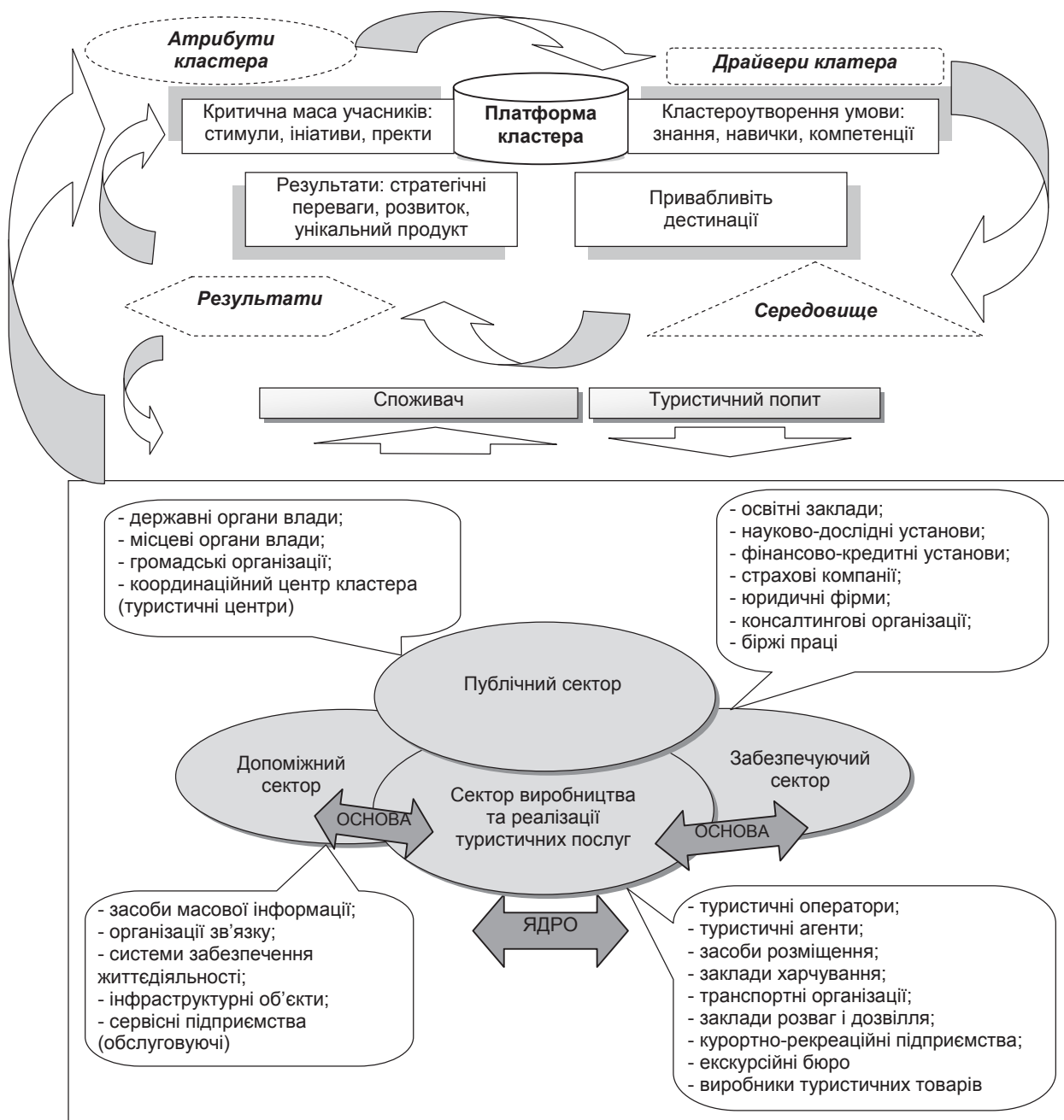

Рис. 2. Структурно-функціональна модель кластерного розвитку суб'єктів господарювання (розроблено автором)

несу, транспортні організації, спортивно-рекреаційні, дозвіллієві, розважальні, культурно-масові підприємства тощо);

- забезпечуючий сектор, до складу якого входять: системи забезпечення життєдіяльності кластера та дестинацій; суб'єкти транспортної та туристичної інфраструктури, зв'язку, комунікацій, сервісні та обслуговуючі підприємства тощо;

- допоміжний сектор, учасниками якого є: освітні заклади, науково-дослідні інститути, біржі праці, фінансові, юридичні установи тощо;

- важливим учасником кластера, на нашу думку, має бути споживач туристичного продукту. Саме споживач є передумовою, стимулом і мотивом формування туристичного кластера та виокремлює його серед інших типів сервісних об'єктів.

Основними параметрами розвитку бізнес-середовища є: наявність унікальних при-

родно-рекреаційних ресурсів, туристичної та транспортної інфраструктури, сформованість механізмів інституційного забезпечення кластерної взаємодії, стратегії регіонального розвитку, пріоритетності туризму в регіоні, програми залучення інвестиційних ресурсів; кваліфікованість кадрів тощо. Четвертий блок (результати кластера) консолідує систему параметрів, які відображають вигоди та ризики кластерної співпраці як для учасників, так і загалом для економічного та соціального розвитку регіону. До них належать результативність і ефективність функціонування кластера, наявність унікальних конкурентних переваг, інноваційність, туристична привабливість регіону тощо.

П'ятим елементом кластерного розвитку визначено платформу кластера, яка складається з континууму просторів, які є предметом управління діяльністю кластера (табл. 1).

Таблиця 1

Платформа кластерного розвитку

Параметри платформи кластера	Зміст параметрів
Простір знань і компетенцій	<ul style="list-style-type: none"> • Рівень впливу на зовнішнє середовище функціонування кластера • співпраця акторів на користь забезпечення зовнішніх конкурентних переваг і вдосконалення внутрішніх умов функціонування кластера; • концентрація діяльності щодо формування знань про ринок (зовнішнє середовище), про внутрішні стратегічні можливості, напрями реалізації стратегії розвитку, стан ресурсного забезпечення, стратегічні програми спільної діяльності тощо; • концентрація уваги на посиленні ключових компетентностей кластера та кожного учасника; • формування інтегрованої кластерної системи підтримки прийняття управлінських рішень учасників (консалтинг, дослідження ринку, формування системи цілей, розробка стратегій та ін.); • моніторинг реалізації управлінських рішень за ключовими напрямками діяльності
Простір довіри та інтересів	<ul style="list-style-type: none"> • Визначення мотивів і цільові настанови учасників і формування на їх основі цільових настанов кластера загалом; • формування норм і правил корпоративної культури, поведінкових стандартів і механізмів їх запровадження учасниками; • генерація цілей та узгодження інтересів в стратегії розвитку кластера; • формування стратегії розвитку кластера; • моніторинг реалізації стратегій та програм розвитку; • оцінка рівня задоволення інтересів учасників; • покращання якості соціальної структури кластера
Простір можливостей (ресурсів, стратегічних активів)	<ul style="list-style-type: none"> • Ідентифікація наявного ресурсного потенціалу за видами ресурсів (матеріальні, технічні, кадрові, фінансові, освітні, організаційні, інформаційні, інвестиційні, інноваційні, нематеріальні); • побудова системи інтегрованих внутрішніх ресурсів, що забезпечує координацію дій учасників на основі ефективного ресурсного забезпечення, вдосконалення обміну ресурсами між партнерами;

Продовж. табл. 1

Параметри платформи кластера	Зміст параметрів
Простір можливостей (ресурсів, стратегічних активів)	<ul style="list-style-type: none"> • оптимізація ресурсних потоків; • контроль за ефективністю використання ресурсного потенціалу; • реалізація програм удосконалення використання наявного ресурсного потенціалу кластера
Простір інноваційності	<ul style="list-style-type: none"> - Реалізація завдань упровадження інновацій в оперативну та управлінську діяльність кластера та учасників; - створення власних резервів для реалізації інноваційних проектів; - розробка програм залучення громадського, а також державного капіталу до формування інфраструктури; реалізації інноваційних програм - пошук талантів (наука)
Простір бізнес-процесів	<ul style="list-style-type: none"> - Визначення ключових і забезпечуючи процесів; - узгодження функцій, бізнес-процесів, напрямів діяльності з наявним ресурсним потенціалом і цілями; - оцінка ефективності виконання бізнес процесів; - удосконалення бізнес-процесів

До параметрів, що формують платформу кластерного розвитку належать: простір знань і компетенцій, простір довіри та інтересів, простір стратегічних можливостей, простір бізнес-процесів і простір інноваційності, зміст яких визначає функціональну складову кластерного розвитку.

Вищенаведені дослідження підтверджують, що для результативного функціонування туристичного кластера важливе значення має склад, структура та специфіка взаємодії між учасниками. Розроблені семантична та структурно-функціональна моделі кластерного розвитку слугуватимуть концептуальною передумовою формування систем управління кластерними формуваннями та дозволять в подальшому розробляти та формувати дієві механізми реалізації кластерних ініціатив. Подальші дослідження в задекларованому напрямі мають бути спрямовані на поглиблення методологічних засад формування кластерної взаємодії економічних суб'єктів в туризмі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – К. : Вільямс, 2006. – 258 с.
Porter M. Konkurentsia / M. Porter. – K. : Vilyams, 2006. – 258 s.
2. Янг Лоурен С. Технопарки та кластери фірм / Лоурен С. Янг. – К. : ПЕРУ, 1995. – 121 с.
3. Семенова Н. Н. Наука как фактор глобализации [Електронний ресурс] / Н. Н. Семенова. – Режим доступу: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/> – Назва з екрана.
Semenova N. N. Nauka kak faktor globalizatsii [Elektronniy resurs] / N. N. Semenova. – Rezhim dostupu: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/> – Nazva z ekrana.
4. Roelandt T. J. A. Summary report of the focus group on clusters [Електронний ресурс] / Theo J. A. Roelandt, Pim den Hertog. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/56/47/2369025.pdf>. – Назва з екрана.
5. Войнаренко М. П. Концепція «кластерів» як альтернатива командно-адміністративній системі управління / М. П. Войнаренко, Л. П. Радецька, В. Р. Філінюк // Проблеми реформування економіки України. – К. : Логос, 1999. – С. 74–75.
Voynarenko M. P. Kontseptsiya «klasteriv» yak alternativa komandno-administrativniy sistemi upravlinnya / M. P. Voynarenko, L. P. Radetska, V. R. Filinyuk // Problemi reformuvannya ekonomiki Ukrayini. – K. : Logos, 1999. – S. 74–75.
6. Федулова Л. І. Концептуальні засади державної регіональної промислової політики в умо-

- вах інноваційного розвитку / Л. І. Федулова // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1 (6). – С. 112–119.
- Fedulova L. I. Kontseptualni zasady derzhavnoyi regionalnoyi promislovoi politiki v umovah innovatsiyogo rozvitku / L. I. Fedulova // Strategichni prioriteti. – 2008. – № 1 (6). – S. 112–119.
7. Гонтаржевська Л. Г. Ринок туристичних послуг в Україні : навч. посіб. / Л. Г. Гонтаржевська. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. – 180 с.
- Gontarzhavska L. G. Rinok turistichnih poslug v Ukraini : navch. posib. / L. G. Gontarzhavska. – Donetsk : Shidniy vidavnicхий dIm, 2008. – 180 s.
8. Вашура Б. А. Розвиток сучасних тенденцій туризму на Львівщині: кластерний підхід / Б. А. Вашура, Б. Б. Уманців // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів, 2007. – Вип. 4 (66) : Міжрегіональне співробітництво: стан та перспективи. – С. 249–259.
- Vashura B. A. Rozvitok suchasnih tendentsiy turizmu na Lvivschini: klasterniy pidhid / B. A. Vashura, B. B. Umantsiv // Sotsialno-ekonomichni doslidzhennya v perehidniy period. – Lviv, 2007. – Vip. 4 (66) : Mizhregionalne spivrobitnitstvo: stan ta perspektivi. – S. 249–259.
9. Швець І. Ю. Интеграция субъектов регионального рынка как фактор роста эффективности туризма [Електронний ресурс] / І. Ю. Швець. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/shvec2.htm. – Назва з екрана.
- Shvets I. Yu. Integratsiya sub'ektov regionalnogo ryinka kak faktor rosta effektivnosti turizma [Elektronniy resurs] / I. Yu. Shvets. – Rezhim dostupu: http://tourlib.net/statti_tourism/shvec2.htm. – Nazva z ekrana.

М. В. Босовская, кандидат экономических наук (Киевский национальный торгово-экономический университет). Семантическая модель формирования структуры туристического кластера.

Аннотация. В статье определено, что формирование кластерных структур – приоритетное направление развития экономики знаний и информации. Обоснована необходимость углубления исследований научной проблемы разработки туристических кластеров. Цель статьи – на основе обобщения научных достижений общетеоретического и прикладного характера сформировать авторский теоретический подход к пониманию сущностно-содержательного, функционального и структурного наполнения системы кластерного взаимодействия. Разработаны теоретические основы кластерного взаимодействия субъектов туристической деятельности служат предпосылкой формирования эффективных систем управления кластерным развитием компаний и позволят в дальнейшем разрабатывать и формировать действенные механизмы реализации кластерных инициатив в экономике.

Ключевые слова: интеграция, интеграционный механизм, кластер, туристический кластер, кластерная модель, концепция кластера, синергия.

M. Bosovskaya, Cand. Econ. Sci. (Kiev National University of Trade and Economics). A semantic model of tourism cluster structure formation.

Summary. The article determines the necessity of development of conceptual backgrounds of a cluster structure management system as an important pre-condition of the development of interrelations between adjacent and logistically-related economic entities. The necessity of extension of research regarding the declared scientific problem has been substantiated. The author determined the necessity of development of own theoretical approach to the semantic supplementation of a cluster system, the consideration of its structural, semantic, and functional aspects. In the sequel the developed conceptual frameworks of economic entity cluster development management enables to develop and form efficient mechanisms of the application of cluster initiatives in the economy. Further scientific developments in this field should be aimed at the expansion of tourism cluster system management methodology.

Keywords: integration, integration mechanism, cluster, tourism cluster, cluster model, synergy.